

Zatočišče za mlade aktiviste

V prejšnji številki Dogovorov smo objavili pogovor z Dragom Košmrljem enom od dveh avtorjev knjige Hiša Za Gradom št. 1. Napovedali smo pogovor z avtorico drugega dela knjige Živo Kraigher (ne Vito Kraigher, kot smo pomotoma zapisali in za kar se tovarišici Kraigher opravičujemo). Namesto pogovora pa nam je Živa Kraigher poslala uvod, ki ga je napisala k svojemu delu knjige Za Gradom št. 1, in ga zaradi dolžine objavljamo v nekoliko skrajšani obliki.

Slovenska mladinska revija Mladina je objavila 15. oktobra 1949 naslednje poročilo: »Za Gradom št. 1 je bila v četrtek dne 13. oktobra t. l. odkrita spominska plošča na hiši, kjer se je od leta 1941 do konca maja 1942 sestajal ljubljanski okrožni komite SKOJ, ki je v najtežjih dneh zgodovine naših narodov pod vodstvom komunistične partije mobiliziral vso napredno mladino Ljubljane za borbo proti okupatorju in domačim izdajalcem...«

Z nekaterih sektorjev je delovna ljubljanske mladine v tem obdobju zgodovinsko že več ali manj obdelano. Doslej pa ni bilo še nikjer objavljeno samo delovne Okrožnega komiteja SKOJ za Ljubljano, ki je predstavljal v tem obdobju poleg vodstva Mladinske osvobodilne fronte, glavno gibalno silo. Vodil in usmerjal je preko rajonskih in kvartnih komitejev SKOJ tja do uličnih skovjskih aktivov in preko skovjskih komitejev in aktivov posameznih sektorjev – študentsko, srednješolsko, delavsko in vajeniško ter športno mladino – množični mladinski polet, ki je že od marčevskih dni 1941 naraščal z neverjetno silovitostjo. »Mladina je bila duša gibanja«, je izjavil Vlado Krivic v TV oddaji »Ko se korenin zavemo« posvečeno Ljubljani. Žal, kaj več kot to pa oddaja o ljubljanski mladini ni spregovorila.

Večina članov Okrožnega komiteja SKOJ, ki so se sestajali od decembra 1941 do maja 1942 (pet mesecev na istem mestu!) v sobici Za Gradom 1, je mrtva. Bili so ubiti že v letih 1942 in 1943. Dolga leta čutim velik dolg do njih. In ko oživljamo delovanje mladih v nekdanji Rutarjevi hiši tako pred kot med vojno, sem skušala povezati v tem prispevku svoje spomine z ohranjenimi dokumenti in z že objavljenimi ter nekaterimi še ne objavljenimi prispevki ter tako prikazati vsaj okvirno delovanje ljubljanskega komiteja SKOJ in s tem okvirno prikazati delovanje vse ljubljanske mladine. Spregovorila sem tudi o mrtvih, ki mi niso bili samo sodelavci in tovariši, temveč pravi prijatelji. Spregovorila sem o naših medsebojnih odnosih in s tem v zvezi o načinu našega dela; torej ne samo o tem kaj smo delali, ampak tudi kako smo izvrševali vse zadane naloge.

Sestajanje Okrožnega komiteja SKOJ v sobi na dvorišču hiše Za Gradom 1 nima nikakršne zveze z delovanjem tako imenovanega »zagrajskega kolektiva« študentov, ki je pred vojno tako vsestransko napredno deloval, sicer pa živel v glavni stavbi. Bilo je zgolj naključje, da smo se vsi znašli pod okriljem iste hiše. »Zagrajski kolektiv« se je že razhajal, ko se je v prizidku te hiše začela sestajati nova mlada generacija. Prebivalci Rutarjeve hiše so prihajanje in odhajanje mladih mirno sprejeli brez vsakih pridržkov in pripomb, da o kakršnemkoli izdajstvu sploh ne govorim. In vendar je bilo na dvorišču hiše Za Gradom 1 živahno celih šest mesecev. Res je, skrbeli smo za najstrožjo konspiracijo, toda sestajali smo se v sobici stisnjeni med dvema stanovanjema s tankimi stenami, in v njo se je prišlo naravnost z dvorišča, ki je bilo, čeprav dvignjeno in obdano z vrtom, pozimi popolnoma odprto proti cesti Za Gradom. Naj smo še tako pazili, prihajanja in odhajanja nismo mogli prikriti stanovanjem, zlasti ne družini Smole, ki je z majhnimi otroki stanovala poleg. Če bi bil katerikoli sestanek izdan, ne bi nosili posledic samo prisotni, ampak vsa hiša. Vendar se to ni zgodilo.

Ne smemo pozabiti, da je bilo to obdobje velikega poleta Osvobodilne fronte, obdobje »države v državi«, pa tudi obdobje obsežnih in dolgotrajnih racij in aretacij, obdobje, ko so okupatorji obdali Ljubljano z žico in obdobje prvega streljanja talcev v Ljubljani. Toda mladi nismo bili pri svojem delu v Rutarjevi hiši prav nič ovirani. Tudi to dokazuje vso širino gibanja Osvobodilne fronte.

V prispevku sem se skušala dotakniti najbolj bistvenih nalog in problemov, ki jih je moral reševati ljubljanski okrožni komite SKOJ. Poudarjam, prispevek je zgolj informativen. Nisem raziskovala, kar še ni raziskano. Ob tem so se pa razkrile tudi mnoge bele lise, ki doslej sploh še niso raziskane. Zato mislim, da bo vsebina prispevka lahko marsikatero občinsko zgodovinsko komisijo opomnila na posamezne probleme, ki sem jih tu le nakazala oziroma vprašanja le odprla, ki jim pa v dosedanji raziskavi morda niso posvečale dovolj pozornosti in jih tako spodbudila k še globlje-

mu proučevanju le-teh na njihovih območjih.

Ohranjeni dokumenti so mi oživil marsikateri spomin. Morda sem se nekoliko preveč poslužila direktnega citiranja le-teh, h čemu so me pa prisilili dokumenti sami. Ko sem jih sedaj prebirala tako strnjeno in se poglobljala vanje, me je pritegnilo predvsem kratko, jedrnatost ter zelo jasno izražanje, pritegnil me je jezik, ki je bil vsem razumljiv in še neobremenjen z nenehno ponavljajočo se politično frazeologijo, nasprotno, ponekod je bil prav sočen. Namenoma sem hotela današnjim mladim predočiti prav to neposrednost in enostavnost takratnih navodil, pozivov, komunikacij in poročil, ki so bila v neposredni zvezi z našim delovanjem.

In končno, želela sem prikazati tudi to, kako je bila mladina pritegnjena v središče vsega elikega zgodovinskega dogajanja – o kakem njenem stranskem tiru sploh ni bilo govora. Enakopravno je nosila vso težo revolucije. Na to dejstvo se v današnjem zgodovinsko pisništvu o NOB pogosto pozablja.

Prispevek sta pregledali Lidija Šentjura in Mira Svetina-Vlasta. Njune dragocene pripombe so pripomogle, da sem nekatere postavke še poglobila in še bolj pojasnila. Obenem se iskreno zahvaljujem.

V prvem delu opisujem kaj je Okrožni komite SKOJ za Ljubljano delal v letih 1941 in 1942.

Naslovi poglavij:

1. Odhod v ilegalo (opisujem zakaj sem se nastanila v sobici Katje Džange v hiši Za Gradom 1 in zakaj smo prav pri njej lahko imeli 5 mesecev sestanke).
2. Sestav ljubljanskega okrožnega komiteja SKOJ.
3. Naloge OK SKOJ.
4. Plebiscitne akcije.
5. Odhod v partizane.
6. Boj proti sovražni propagandi in domačim izdajalcem.

V drugem delu govorim o življenju in smrti članov Okrožnega komiteja SKOJ za Ljubljano in še nekaterih drugih aktivistov, ki so se v tem času zatekali v sobico Katje Džange v prizidku hiše Za Gradom 1.

Naslovi poglavij:

1. Darko Marušič (narodni heroj).
2. Jože Boben, Franci in Maks Prijatelj.
3. Dušan Drolc.
4. Pepe Zornada.
5. Francka Hercogova – Žvrgolišče, Ivan Rob.

P. s.:

Glavno zaslug, da je knjiga Hiša Za Gradom št. 1 sploh nastala ima Zgodovinska komisija krajevne skupnosti Prule. Brez pobude že pokojnega Huga Skale, Sonje Lapajne in Milene Žigon, ki je skrbela tudi za vso organizacijsko stran nastajanja, knjige ne bi bilo.

ŽIVA KRAIGHER

KS Prule

Vabilo – KS Prule obvešča vse svoje krajanje in jih hkrati tudi vabi, na javno razpravo o prostorskih ureditvenih pogojih, ki bo 23. junija ob 18. uri v prostorih KS. Vabijo pa jih, da si gradivo za razpravo pogledajo vnaprej, saj je že na vpogled v KS.

Anonimneži pozor! – V KS Prule sporočajo, da na anonimne pritožbe ali karkoli nepodpisane ne bodo odgovarjali!

Kam s pokvarjenim kolesom? – To za krajanje Prul ni več problem, kajti v Rožni ulici so odprli popravilnico dvokoles. Tam vam lahko popravijo dvokolo od koles do balance. Servis je odprt vsak dan od 15. do 18. ure, v soboto pa od 8. do 13. ure. V sredo in nedeljo je servis zaprt.

Ta objava pa ne velja samo za občane Prul, ampak za vse, ki se jim pokvari kolo.

Z društvom upokojencev na izlet – DU KS Prule je doslej uspešno organiziralo dva izleta in sicer prvega v Celovec in Kranjsko goro, drugega pa je v Rogaško Slatino in na Trakošan. Ker sta oba izleta uspela, so se odločili, da tokrat organizirajo izlet na Pohorje, ki bo 24. junija. Prijave sprejemajo v KS Prule vsako sredo in četrtek med 16. in 18. uro.

KS Kolodvor

Javna razprava – V veliki dvorani KS Kolodvor je bila 8. junija prva razprava o prostorskih ureditvenih pogojih in o prometnem režimu v občini Ljubljana Center.

Prišel je samo predsednik – KK ZRVS Kolodvor je organiziral v torek, 26. maja za svoje člane prikaz treh kratkometražnih filmov s področja novosti v oboroženih silah SFRJ. Od 69 članov se je prikaza udeležil le predsednik. Še bolj žalostno pa je, da se to ne dogaja le ob prikazih filmov.

Kdo bodo bodoči nosilci funkcij v KS – Na seji OK ZK Kolodvor dne 28. maja so obravnavali poročilo sekretarja o udeležbi na sejah in o plačevanju članarine. Glavni poudarek pa je bil na dolžnosti članov pri evidentiranju kandidatov za funkcije v KS.

Letna konferenca društva upokojencev – Velika dvorana KS Kolodvor je bila 19. maja nabito polna, saj so se zbrali upokojenci KS Kolodvor na svoji redni letni konferenci. Poročilo o konferenci bomo objavili v naslednji številki.

Težave HS – Na Miklošičevi 17 so imeli 27. maja zbor stanovalcev. Nalog z dnevnega reda niso mogli sprejeti zaradi premajhne udeležbe, saj niso bili sklepčni. Zato so zaprosili DPO v KS, da jim pomagajo pri ponovnem sklicu zbora stanovalcev.

Neurejeno okolje – V KS Kolodvor opažajo, da krajanje in tudi delovne organizacije premalo skrbijo za okolje. Tako so neurejena in prazna marsikatera korita za rože, katerih glavni namen je polepšati ne pa kaziti okolje. Zato pozivajo krajanje in delovne organizacije, da poskrbijo za korita. Prav tako pa bi za okolje lahko poskrbeli uporabniki pravcarstva smetišča, ki je nastalo za Pražakovo 1 in bi si nabavili dovolj velike kontejnerje za smeri.

DOLORES PODBEVŠEK

KS Poljane

Samopostrežna trgovina bo! – Na prvi redni seji sveta KS 11. maja so sprejeli več pomembnih zadev. Tako so dali soglasje za nadzidavo Poljanske 22/a in odobrili regres za prehrano delavcev. Zavzeli so se tudi za ureditev prometa med dijaškim domom Ivana Cankarja in Hudovernikovo, ki povzroča težave v cestnem režimu, ni pa edina. Njapomembnejša točka pa je bila razprava o samopostrežni trgovini, ki naj bi dobila prostore v Domu upokojencev Poljane. V KS Poljane bi nujno potrebovali novo trgovino z živili. Svet KS je s svojim stališčem prižgal zeleno luč za uresničitev zahteve krajanov.

Srečanje krajanov – V prostorih KS je bila 26. maja seja koordinacijskega odbora za tovariško srečanje krajanov. Izvolili so odbor in razdelili naloge. O srečanju bodo krajanje in vse DPO pravočasno obveščeni.

KS Josip Prašnikar

Prostorski izvedbeni akti – od 25. maja do 30. junija so v prostorih KS razgrnjeni prostorski izvedbeni akti: prostorski ureditveni pogoji, programske in urbanistične zasnove mestnega središča. Prostorski ureditveni pogoji vsebujejo tudi nekatere prometne rešitve. Javna razprava o omenjenih aktih je bila dne 8. junija v KS Kolodvor.

Sestanki, sestanki – Letna konferenca KO ZB NOV, je bila 14. maja. Sestali sta se tudi delegaciji za delegiranje delegatov v skupščine samoupravnih interesnih skupnosti (za telesno kulturo in socialno skrbstvo). Seja delegacije za zbor KS skupščine občine je bila 25. maja.

Evidentiranje možnih kandidatov – Predsedstvo KK SZDL se je sestalo 26. maja. Seje so se udeležili tudi člani kadrovske komisije. Obravnavali so osnutek o spremembah pravil v organiziranju in delovanju občinske konference ter krajevne konference SZDL. Opozorili so na problem evidentiranja možnih kandidatov v organe te družbenopolitične organizacije. Spregovorili so tudi o poročilih z letnih konferenc KO ZB NOV, društva upokojencev in PDM.

Pregled usposobljenosti enot PMP – Štabi civilne zaščite so dobili obvestilo, da bo letošnji pregled usposobljenosti enot prve medicinske pomoči 10. junija v Tivoliju s pričetkom ob 12.45 uri. Krajevna skupnost bo, kot vsako leto poslala na to tekmovalno 6-člansko ekipo pripadnic CZ. Pred tekmovaljem bodo imele teoretične in praktične vaje. Za našo KS je potrebno izdelati načrt civilne zaščite.

SILVA ŠUC

Na Rožniku je bilo 23. maja srečanje upokojencev občine Center. Udeležencev je bilo manj, kot so pričakovali, zato tudi ni bilo predvidenega kulturnega sporeda, kot so prvotno načrtovali. Tisti, ki so prišli, pa so se kljub temu prijetno zabavali.

Obisk v enoti protiletalske obrambe

V okviru Vodmatskih dnevov smo obiskali enoto protiletalske obrambe, v vojašnici narodnega heroja Ignaca Voljčca-Frica. Sodelovanje z enoto je postalo že tradicionalno, vendar je tokrat obisk sovpadel s praznovanjem 45. obletnice formiranja vojnega letalstva in protiletalske obrambe, kar je dalo srečanju še poseben pomen.

Poleg bogatega kulturnega programa, ki so ga izvajalci vojak JLA in učenci osnovne šole dr. Jožeta Potrča, smo si ogledali opremljenost, bivalne prostore in življenje mladih vojakov in starešin.

Enota je opremljena z najbolj modernimi sredstvi za borbo proti vsem vrstam sodobnih letal in raket. V letošnjem letu pa je enota skozi vojaške vaje in kontrole borbene pripravljenosti in moralno političnega stanja ocenjena z visoko prav dobro in odlično oceno. Tak uspeh je seveda plod visoke usposobljenosti starešin, s poveljnikom podpolkovnikom dipl. ing. Francem Cesarjem. V vsakodnevem urjenju zelo uspešno prenašajo svoje znanje na mlajše vojakove in starešine.

Vojakovi in starešine so z lastnim delom zgradili miniaturni atletski stadion z igrišči za rokomet, odbojko, košarko, tenis. Ob prazniku letalstva ga je slovesno odprl kapetan Branko Petkovšek. Poudaril je pomen psihofizične pripravljenosti starešin in vojakov za obrambo svobodnega neba. Najboljšim vojakom so podelili priznanja in nagrade. Posebno priznanje je prejela tudi krajevna skupnost Stari Vodmat.

LOJZE CEPUS